

O`ZBEKISTONDA EKOLOGIK TURIZMNI RIVOJLANTIRISH

Abdulazizov Javohir

Buxoro davlat universiteti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O`zbekistonda ekologik turizmni rivojlantirish istiqbollari va ekoturizmni rivojlantirishdan ko`zlangan maqsad haqida tushuncha beriladi.*

Kalit so`zlar: *ekoturizm, innovativ, ekotizim, ekoturistik resurs*

Bugungi kunda ilmiy va ommabop adabiyotlar, shuningdek, ommaviy axborot vositalarida ekoturizmning o`rni va ahamiyatini ochib berishga qaratilgan ko`plab qarashlar olg`a surilmoqda. Shu o`rinda, “O`zbekiston Respublikasida ekoturizmni rivojlantirishning ahamiyati nimalardan iborat?” degan savol tug`iladi. Buning bir necha asoslari bor: Birinchidan, xalqaro maqomdagi tashkilot va muassasalarning ma`lumotiga ko`ra, ko`pgina turizm turlari yiliga o`rtacha 5 foizga ortib borayotgan bo`lsa, ekoturizm yiliga o`rtacha 20-30 foizga ko`payib bormoqda. Ko`pgina mutaxassis va tadqiqotchilarning ilmiy tajriba va xulosalari shuni ko`rsatmoqdaki, ekoturizm turizmning yangi va yosh yo`nalishi bo`lishiga qaramasdan, ommalashuvi boshqa turistik yo`nalishlarga nisbatan 2-3 barobar jadal kechmoqda; Ikkinchidan, O`zbekistonda turizmning tarixiy turizm, diniy turizm, madaniy turizm kabi turlari bo`yicha muayyan yutuq va tajribalar bazasi shakllandi Uchinchidan, ayni paytda O`zbekistonda 800ga yaqin turizm faoliyatini ko`rsatuvchi turoperatorlik firmalari, 600ga yaqin mehmonxonalar, 30dan ortiq muhofazaga olingan hudud (qo`riqxonalar, milliy bog`, nodir tabiat yodgorliklari va h.k.)lar, 60 ta o`rmon xo`jaliklari, faoliyat ko`rsatmoqda. Shuningdek, O`zbekistonda 400 dan ortiq tabiatning noyob yodgorliklari mavjud.

Ekoturizmni rivojlantirishdan ko`zlangan maqsad quyidagilardan iborat;

7. jahon turistik xizmat bozorida O`zbekistonning ekoturistik salohiyati, tabiiy potentsiali va resurslarini namoyish qilish; hududlarning, ayniqsa tabiatning, geotizimlarning ekoturistik resurslari va imkoniyatlaridan yanada samarali foydalanishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlar olib borishni rag`batlantirish;

8. turizmni rivojlantirishda ekoturizmning ahamiyati va ulushini oshirish;

9. O`zbekistonda joriy etilgan turistik faoliyatda ekoturistik xizmatlar sifatini tubdan takomillashtirish va ekoturistik xizmatlar hajmini jadal oshirish;

10. istiqbolda ekoturizmni rivojlantirishga qaratilgan ilmiy, innovatsion va metodik ishlanmalarni yaratish;

O`zbekistonning turizm sohasidagi ijobiy qiyofasini shakllantirishda ekoturizm rolini oshirish va h.k. O`zbekiston ekoturistik resurs va imkoniyatlarga juda boy. Turoperatorlik firmalari tomonidan “Toshkent- Chorvoq-Toshkent”, “Toshkent Bildirsoy-Chimyon-Toshkent”, “Toshkent- Zomin-Toshkent”, “Toshkent-Aydarko`l Toshkent” kabi marshrutlarda o`tkazilgan ekoturlar, cho`l hududlardagi tuyadagi sayr, nafaqat O`zbekiston, balki butun dunyo turistlarining katta e`tibor va e`tiroflariga sazovor bo`lmoqda.

Havo almashtirishni, go`zal tabiatdan, noyob hayvonot va nabotot olamidan bahramand bo`lishni, musaffo ko`llar va sershovqin daryolar qirg`og`ida quyoshda toblanishni va, ehtimol,

sayyoramizning eng baland nuqtasiga ko‘tarilishni xohlaysizmi? Endi buning iloji bor. O‘zbekistonga keling! Ushbu qadimiy mamlakatning betakror tabiati Siz uchun o‘zining tabiiy va beg‘ubor go‘zalligi ranglarining bor tarovatini namoyon qiladi.

Mamlakatimiz turizmining o‘ziga xosligi shundaki, bu yerda musaffo tabiatdan bahramand bo‘lishingiz, mahalliy sog‘lomlashtirish maskanlarida sog‘lig‘ingizni tiklashingiz, yovvoyi va beg‘ubor tabiat qo‘ynida unutilmas va hatto ekstremal ta‘til o‘tkazishingiz hamda qishloq aholisi, haqiqiy o‘zbek qishlog‘ining turmush tarzi bilan tanishishingiz mumkin. Buning uchun esa butun O‘zbekiston bo‘ylab sayohat qilish shart emas. Bitta manzilni tanlash kifoya.

Ekoturizm siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirishda barcha davlatlar xalqaro tamoyillarga tayanadi va BMT va Xalqaro ekoturizm ittifoqi tomonidan tavsiya etilgan ekoturizmning strategik maqsadlarini hisobga oladi. Ko‘pgina mamlakatlarda ekoturizm faoliyatini tartibga soluvchi va qo‘llab-quvvatlovchi maxsus qonun hujjatlari mavjud emas. Agroekoturizmni rivojlantirishni huquqiy qo‘llab-quvvatlashga misol qilib, Belarus Respublikasi Prezidentining 2006-yil 2-iyundagi 372-sonli “Agroturizmni rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qaroriga muvofiq agro-mulk asosida ekoturizm yuqori sur‘atlarda rivojlanib bormoqda.

Tahlillarga ko‘ra, ekoturizm xizmatlarini ko‘rsatayotgan turoperatorlik firmalari asosan, Chimyon-Chorvoq rekreatsiya zonasi doirasida faoliyat ko‘rsatmoqda xolos. Biroq, O‘zbekistonning Hisor, Bobotog‘, Ko‘hitangtog‘ (Surxondaryo), Chaqchar (Qashqadaryo), Nurota (Navoiy- Jizzax), Zarafshon (Samarqand), Turkiston (Jizzax), Oloy (Farg‘ona), Qurama, Chotqol (Namangan) tog‘lari, Qizilqum cho‘lidagi qoldiq tog‘lar, Qizilqum cho‘li, Orol dengizining qurigan tubi va qoldiq sho‘r ko‘llar, Ustyurt platosi, Borsa kelmas sho‘rxogi, Mingbuloq botig‘i, Aydarko‘l, Dengizko‘l, Amudaryo va Sirdaryo sohilidagi to‘qaylar, Muruntov kareri va tabiatning noyob yodgorliklari bo‘ylab majmual va mavzuli ekoturlar tashkil etish to‘laqonli yo‘lga qo‘yilmagan. O‘zbekistonda o‘ziga xos joziba va takrorlanmas manzaralarga boy bo‘lgan speleoturizm (g‘or turizmi) katta imkoniyatlarga ega. Ayni paytda O‘zbekistonda 500dan ortiq g‘orlar bo‘lib, ma’lumotlarga ko‘ra, yetarli turistik infratuzilmaga ega bo‘lmaganligi sababli ularning birortasiga ham ekoturlar tashkil etilmayapti. O‘zbekiston cho‘llari va tekislik hudlarida barxan, dyuna, to‘qay, sho‘rxok, taqir, quduqlarni, shuningdek mahalliy cho‘ponlar yashash tarzini namoyon qiluvchi o‘tovlarni tomosha qilishga qaratilgan tuya sayrini tashkil etish katta imkoniyatlarga ega. Katta Chimyon, Zomin, Chotqol, Ko‘ksuv, Piskom, Turkiston, Hisor, Zarafshon, Oloy, Qurama, Nurota tog‘larida piyoda, trekking turlarini hamda alpinizmni tashkil etishga tabiiy geografik shart-sharoit mavjud. Shuningdek, tog‘lardan oqib tushuvchi ko‘plab serostona va sharqiroq daryo va soylar (Ugam, Chotqol, Piskom, Ko‘ksuv, To‘polondaryo, Shoximardon, Sangzor, Zarafshon va h.k.)larda rafting turizmini rivojlantirish imkoniyatlari katta. Ilmiy tadqiqot muassasalari va mutaxassislarning ma’lumotlariga ko‘ra, bugungi kunda ekoturizmning rivojlanish yo‘nalishlari va istiqbollari tabiat qonuniyatlari va geotizimlar barqarorligi bilan bog‘liq holda shakllanmoqda.

So‘ngi yillarda O‘zbekistonda ekoturizmning ilmiy va metodologik asoslarini ochib berishga qaratilgan bir qator ilmiy izlanishlar olib borildi, nomzodlik va magistrlik

dissertatsiyalari himoya qilindi, ilmiy va o‘quv adabiyotlar nashr qilindi. An’anaviy ustoz-shogird tizimida ekoturizm va o‘lkashunoslikning nazariy jihatlarini o‘rganildi. Ammo, bu boradagi tahlillar ekoturizm yo‘nalishida tabiatni, geotizimlarni yaxshi biladigan, tabiatda va tabiatning ekstremal sharoitlarida guruhni boshqara oladigan, zurur bo‘lganda birinchi tibbiy yordamni ko‘rsatish malakasiga ega bo‘lgan bakalavr kadrlar tayyorlash dolzarbligini ko‘rsatmoqda. Sababi, tarixiy turizm, diniy turizm, tibbiyot turizmi, madaniy turizm kabi turizm turlari asosan shahar joylarda, turistik infrastruktura va servis obektlari yetarli joylarda o‘tkazilsa, ekoturlar asosan tabiat qo‘ynida va geotizimlarda olib boriladi, aksariyat ekoturlar ekstremalligi bilan xarakterlanadi

Xulosa qilganimizda turli mamlakatlarda ekoturizmni rivojlantirish bo‘yicha to‘plangan tajriba ekoturizm siyosatini shakllantirish va amalga oshirishda mamlakatning o‘ziga xosligi va umumiy yondashuvlari, xalqaro tavsiyalar va xalqaro tavsiyalar bilan uyg‘unlashganligi va turizmning barqaror rivojlanishi uchun shart-sharoitlar yaratilishidan dalolat beradi. Turli mamlakatlarning milliy holatlari va ustuvorliklariga mos keladigan turli yondashuvlar, konsepsiyalar, modellar va vositalarni ishlab chiqmoqdalar. Barqaror rivojlanishning global konsepsiyasini tayyorlashga mos keladigan turizmning “yaxshiroq shakli”ga erishish imkoniyati/imkonsizligi haqidagi davom etayotgan bahs-munozaralar doirasida turli mamlakatlardan olingan aniq misollar ekoturizm barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishga qanday hissa qo‘shishi mumkinligini ko‘rsatib beradi.

O‘zbekistonda rekreatsion zonalar tashkil etish taomillari soddalashtiriladi, ekoturizm yanada rivojlantiriladi. Parlament quyi palatasining navbatdagi yalpi majlisida deputatlar tomonidan ko‘rib chiqilgan “O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritish haqida”gi qonun loyihasi shunga ishora qilmoqda. Mazkur hujjatda O‘zbekiston Respublikasining Yer kodeksi, “O‘rmon to‘g‘risida”gi va “Muhofaza etiladigan tabiiy hududlar to‘g‘risida”gi qonunlariga o‘zgartish hamda qo‘shimchalar kiritish nazarda tutilyapti. Qonun loyihasi o‘rmon fondi yerlaridan samarali va oqilona foydalanish, O‘rmon xo‘jaligi davlat qo‘mitasi tomonidan yuridik va jismoniy shaxslarga investitsion shartnomalar yoki davlat-xususiy sheriklik asosida yer uchastkalarini ijaraga berish masalalarini huquqiy tartibga solish uchun zarur. Yalpi majlisda so‘zga chiqqanlar tomonidan yuridik va jismoniy shaxslar tomonidan o‘rmon fondi uchastkalariga asallari oilalari (uyalari) va xo‘jaliklarini joylashtirish tartibi taomillarini soddalashtirish kerakligi ta’kidlandi. Bunga esa tegishli qonunchilik hujjatlariga o‘zgartish kiritish orqaligina erishiladi. Ushbu Qonun loyihasining qabul qilinishi natijasida O‘zbekiston Respublikasi O‘rmon xo‘jaligi davlat qo‘mitasi faoliyati samaradorligi ta’minlanadi. Xususan, yuridik va jismoniy shaxslarga investitsion shartnomalar yoki davlat-xususiy sheriklik asosidagi loyihalarni amalga oshirish uchun foydalanilmayotgan o‘rmon fondi yerlarini 49 yildan ko‘p bo‘lmagan muddatlarda taqdim etish borasida huquqiy asos yaratiladi. Shuningdek, o‘rmon fondi hududida rekreatsion zonalar tashkil etish taomillari soddalashtiriladi, ekoturizmni rivojlantirish uchun yangi imkoniyatlar paydo bo‘ladi

REFERENCES:

1. Karimov I.A. Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi, O‘zbekiston sharoitida uni

bartaraf etishning yo`llari va choralari.-T.:O`zbekiston, 2009.

2. O`zbekistonda ekoturizmni rivojlantirish kontsepsiyasi. Ekologiya xabarnomasi 2007 № 6.

3. <https://uzbekistan.travel/uz/o/ozbekistonda-ekoturizm/>

4. <https://inovatus.es/index.php/ejbsos/article/download/3069/2917/4231>

5. O`zbekiston Respublikasi Prezidentining “Turizm sohasini jadal rivojlantirishga oid chora-tadbirlar to`g`risida”gi Farmoni. – Toshkent, 2019.

6. Abdurahmonov A.A. Ekologik turizm va uning barqaror rivojlanishdagi o`rni. – Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2020.

7. O`zbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o`zgarishi vazirligi rasmiy sayti materiallari. – www.ecology.uz

8. Sharipov D., Xudoyberdiyev B. O`zbekistonda ekologik turizmni rivojlantirish istiqbollari. – “Turizm va madaniy meros” ilmiy jurnali, 2021

9. World Tourism Organization (UNWTO). Ecotourism and Sustainable Development. – Madrid, 2018.